คู่มือแนะนำ

เพื่อป้องกันดินถล่มในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตอง

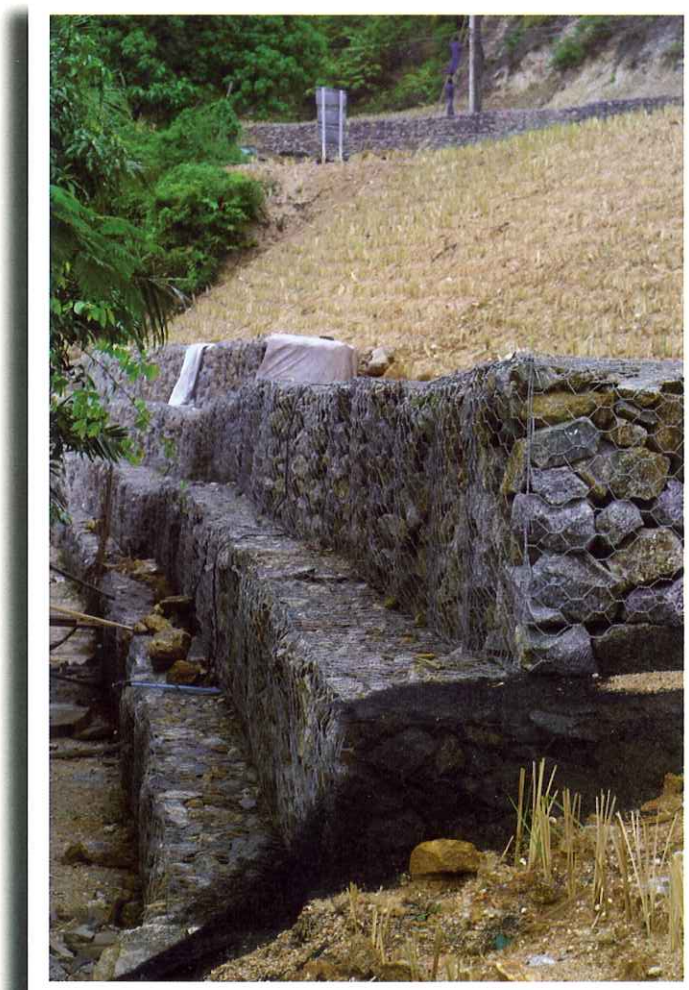

ธันวาคม 2551

Asian Program for Regional Capacity Enhancement for Landslide Impact Mitigation (RECLAIM)

คู่มือแนะนำ

เพื่อป้องกันดินถล่มในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตอง

Asian Program for Regional Capacity Enhancement for Landslide Impact Mitigation (RECLAIM)

ธันวาคม 2551

จัดพิมพ์ภายใต้โครงการ "Asian Program for Regional Capacity Enhancement for Landslide Impact Mitigation (RECLAIM)"

Asian Disaster Preparedness Center (ADPC)
SM Tower, ชั้นที่ 24
979/69 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทรศัพท์: (66)298-0682-92, โทรสาร: (66)298-0012-13
http://www.adpc.net

กรมทรัพยากรธรณี
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
75/10 ถนนพระรามที่6 แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400
งานประชาสัมพันธ์ โทรศัพท์: 0-2621-9500 โทรสาร: 0-2621-9602 callcenter: 0-2621-9901-5
http://www.dmr.go.th

ศูนย์วิจัยและพัฒนาวิศวกรรมปฐพีและฐานราก
ภาควิชาวิศวกรรมโยธา คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
50 ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์/ โทรสาร: 0-2579-2265
โทรศัพท์: 0-2942-8555 ต่อ 1313, 1139
http://www.gerd.eng.ku.ac.th/

คณะผู้จัดทำ
ผศ.ดร.สุทธิศักดิ์ ศรลัมพ์ บรรณาธิการ
นายดำรงค์ ปิ้งสุวรรณ
นายบรรพต กุลสุวรรณ
นางสาวมนันยา จันทศร
นายสิริศาสตร์ ยังแสนภู

พิมพ์ที่ : บริษัท วงศ์สว่างการพิมพ์ จำกัด

คำนำ

คู่มือแนะนำเพื่อป้องกันดินถล่มในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตองเป็นผลจากการศึกษาภายใต้โครงการ Asian Program for Regional Capacity Enhancement for Landslide Impact Mitigation (RECLAIM) ภายใต้ทุนสนับสนุนจากรัฐบาลนอร์เวย์ ซึ่งโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อลดภัยพิบัติจากดินถล่ม อันมีผลกระทบต่อการตั้งถิ่นฐาน สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ในกลุ่มประเทศเป้าหมาย อันได้แก่ ภูฏาน อินเดีย อินโดนีเซีย เนปาล ศรีลังกา และไทย นอกจากนั้นยังมีวัตถุประสงค์เฉพาะ กล่าวคือ

- เพื่อจัดหาผู้เชี่ยวชาญและผู้ตัดสินใจที่มีความรู้ที่ทันสมัยด้านการบรรเทาภัยจากดินถล่มและบูรณาการความรู้ดังกล่าวกับงานพัฒนาของหน่วยงานราชการระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งโครงการได้ดำเนินการดังต่อไปนี้
    - จัดหานักวิทยาศาสตร์และนักวิศวกรธรณีเทคนิคเพื่อทำการศึกษาและให้บริการด้านการบรรเทาภัยจากดินถล่ม
    - ส่งเสริมแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมให้กับกลุ่มประเทศเป้าหมาย
    - สนับสนุนการริเริ่มใช้แนวความคิดใหม่ๆ กับการวางแผนการใช้พื้นที่
    - สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ ในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อลดภัยพิบัติดินถล่ม
    - ส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมรวมทั้งการบูรณาการแนวความคิดการวางแผนเพื่อบรรเทาภัยในทุกภาค
- ความร่วมมือระหว่างสถาบันของทั้งสองประเทศคือ นอร์เวย์ และไทย ในการร่วมมือกันพัฒนาวิธีการบรรเทาภัยจากดินถล่มที่มีประสิทธิภาพและร่วมกันจัดฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมศักยภาพอันจะนำไปสู่การจัดทำโครงการร่วมมือต่างๆ มากขึ้นและเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้การประยุกต์ใช้ความรู้ในสาขาที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือแนะนำนี้จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในเทศบาลเมืองป่าตองและผู้สนใจทั่วไป เพื่อใช้เป็นแนวทางป้องกันภัยจากดินถล่มได้

สถาบันธรณีเทคนิคแห่งนอร์เวย์ (NGI)
ศูนย์เตรียมความพร้อมป้องกันภัยพิบัติแห่งเอเชีย (ADPC)
กรมทรัพยากรธรณี (DMR)
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (KU)

สารบัญคู่มือ

คำนำ

สารบัญคู่มือ

1. สถานการณ์ดินถล่มในเทศบาลเมืองป่าตอง 1

1.1 สาเหตุการเกิดน้ำท่วม-ดินถล่มในเทศบาลเมืองป่าตอง 1

1.2 พื้นที่โอกาสเกิดดินถล่มในเทศบาลเมืองป่าตอง 9

1.3 พื้นที่โอกาสเกิดน้ำท่วมในเทศบาลเมืองป่าตอง 12

2. การป้องกันและลดผลกระทบจากดินถล่มในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตอง 13

2.1 ข้อแนะนำในการปฏิบัติขั้นต่ำ 13

2.2 สิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงและสิ่งที่ควรปฏิบัติ 16

2.3 ข้อแนะนำทางวิศวกรรมเพื่อการป้องกันการพิบัติ 21

3. การเตือนภัยดินถล่มในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตอง 28

แบบบันทึกเหตุการณ์ดินถล่ม 32

1. สถานการณ์ดินถล่มในเทศบาลเมืองป่าตอง

คู่มือนี้เป็นคู่มือเบื้องต้นเกี่ยวกับดินถล่มเหมาะสำหรับประชาชนและผู้สนใจทั่วไป โดยมุ่งเน้นอธิบายธรรมชาติการเกิดดินถล่ม ผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งแนวทางการป้องกันและการแก้ไขเบื้องต้นจากดินถล่ม เนื้อหาในคู่มือนี้ได้จากการศึกษาและวิจัยในพื้นที่อย่างละเอียด โดยปรับนำผลการศึกษามาใช้โดยต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นหลักปฏิบัติได้จริง อย่างไรก็ตามหากต้องการข้อมูลหรือเนื้อหาที่มีรายละเอียดมากขึ้น ควรมีการศึกษาค้นคว้าเฉพาะด้านเพิ่มเติม

1.1 สาเหตุการเกิดน้ำท่วม-ดินถล่มในเทศบาลเมืองป่าตอง

เนื่องจากเมืองเกิดการขยายตัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังเหตุการณ์ซึนามิ การพัฒนาของเมืองดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะรบกวนความสมดุลของลาดเขาและยังก่อให้เกิดน้ำท่วมบ่อยครั้งขึ้น สาเหตุหลักๆ ที่จะก่อให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวในเทศบาลเมืองป่าตอง ได้แก่

ก. การปรับเปลี่ยนสิ่งปกคลุมดิน
ข. การปรับลาดชัน
ค. การกีดขวางการระบายน้ำ

ก. การปรับเปลี่ยนสิ่งปกคลุมดิน

การปรับเปลี่ยนสิ่งปกคลุมดิน หมายถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินในด้านต่างๆ เช่น ใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรการใช้ที่ดินเพื่อการปลูกสร้างบ้านเรือน รวมถึงการขุดบ่อยืมดินเพื่อนำดินไปใช้ในการก่อสร้าง เป็นต้น การเปิดหน้าดินในพื้นที่ภูเขาและไม่ได้ฟื้นสภาพให้กลับเหมือนเดิมจะทำให้เกิดการกัดเซาะของหน้าดิน เกิดตะกอนในระบบระบายน้ำในเมืองและส่งผลต่อชายหาดเมื่อตะกอนไหลออกสู่ทะเล (รูปที่ 1 และ 2) ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมเนื่องจากการอุดตันของระบบระบายน้ำ นอกจากนั้นหน้าดินที่ถูกเปิดยังขาดต้นไม้ที่คอยดูดซับน้ำและชะลอความเร็วน้ำ ทำให้เกิดการไหลของน้ำบนผิวดินมากและแรง ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมฉับพลันได้เช่นเดียวกัน

ถึงแม้ว่าการก่อสร้างบนพื้นที่ภูเขาจะทำการสร้างสิ่งปกคลุมดินเพื่อป้องกันการกัดเซาะ เช่น การเทคอนกรีตปิดหน้าหรือการสร้างหลังคาคลุม ปริมาณน้ำที่ไหลจะมีอัตราการไหลที่สูงขึ้น เนื่องจากพื้นผิวดังกล่าวไม่ซับน้ำทำให้ร่องน้ำธรรมชาติหรือรางระบายน้ำเดิมไม่สามารถรับปริมาณการไหลได้เพียงพอส่งผลให้เกิดน้ำท่วมตามมา

ก. การกัดเซาะหน้าดินลงสู่ระบบระบายน้ำจากการเปิดบ่อยืมดิน

ข. ตะกอนจากการกัดเซาะไหลออกทะเลบริเวณคลองปากบาง

รูปที่ 1 ผลจากการกัดเซาะหน้าดิน

สำหรับการเกิดดินถล่มในเทศบาลเมืองป่าตองจากการศึกษาพบว่าดินในเทศบาลเมืองป่าตองผุพังมาจากหินแกรนิต มีความซึมน้ำสูง สะสมตัวได้หนา ลักษณะดินเป็นดินทรายผสมกรวดและทรายแป้ง มีหินลอยอยู่ในมวลดิน ดินมีพฤติกรรมการยุบตัวและสูญเสียกำลังได้โดยง่ายเมื่อถูกน้ำ ดังนั้นหากหน้าดินถูกเปิด น้ำจะสามารถไหลซึมลงสู่ดินได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดดินถล่มได้โดยง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณตีนลาดชัน เนื่องจากน้ำจะไหลออกบริเวณดังกล่าวก่อให้เกิดแรงดันน้ำสูงและทำให้เม็ดดินขนาดเล็กถูกพัดพาออกจากลาดดิน พฤติกรรมของน้ำท่วม-ดินถล่มที่พบในพื้นที่จึงเริ่มจากน้ำหลากพัดพาตะกอนทรายมาก่อนหลังจากนั้นที่จะตามมาด้วยก้อนหินที่เกิดจากดินถล่ม (รูปที่ 3)

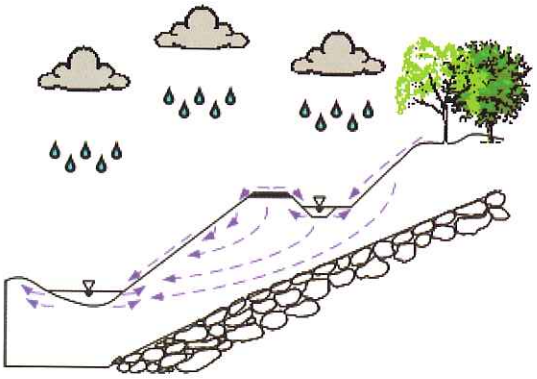

รูปที่ 2 การเปิดหน้าดินในพื้นที่ภูเขาก่อให้เกิดการกัดเซาะหน้าดินและการไหลซึมของน้ำฝนลงสู่ดิน

รูปที่ 3 ดินถล่มบริเวณชุมชนบ้านนาในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2547

(ภาพจากงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเมืองป่าตอง)

ข. การปรับลาดชัน

การตัดลาดชันให้ชันขึ้นย่อมทำให้ความมั่นคงของลาดชันลดลง เช่น ในกรณีที่เราตัดลาดชันติดชิดแนวเขตที่ดิน โดยไม่มีการป้องกันการพิบัติให้เหมาะสม การกระทำดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อทั้งที่ดินด้านบนและสิ่งปลูกสร้างในที่ดินของเราเอง (รูปที่ 4) ถึงแม้ว่าการตัดดินดังกล่าวจะไม่เกิดการพิบัติทันทีทันใด ทั้งนี้เป็นเพราะช่องว่างในเม็ดดินมีแรงดูดเม็ดดินไว้และอาจมีแร่เชื่อมประสานเม็ดดินไว้ แต่เมื่อลาดดินนั้นอิ่มตัวเนื่องจากน้ำฝนหรือน้ำใต้ดิน แรงดูดและแร่เชื่อมประสานจะสลายไปทำให้เกิดดินถล่ม (รูปที่ 5)

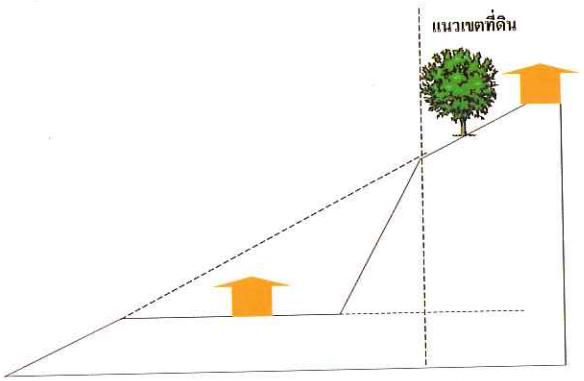

รูปที่ 4 การตัดไหล่เขาทำให้ลาดชันสูงขึ้นก่อให้เกิดความเสี่ยงทั้งสิ่งปลูกสร้างด้านบนและล่าง

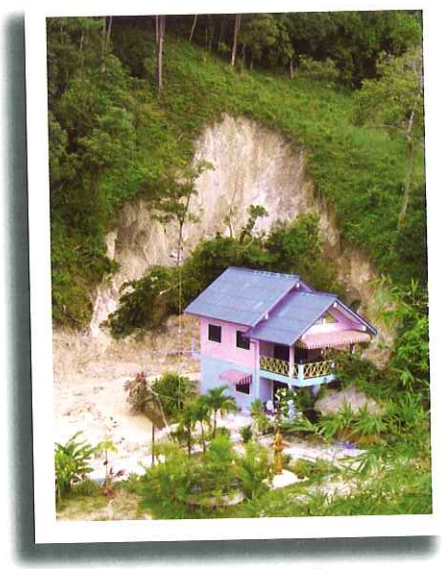

ก. ดินถล่มบริเวณทางขึ้นถนน 50 ปี วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2546

รูปที่ 5 การพิบัติจากการตัดไหล่เขา

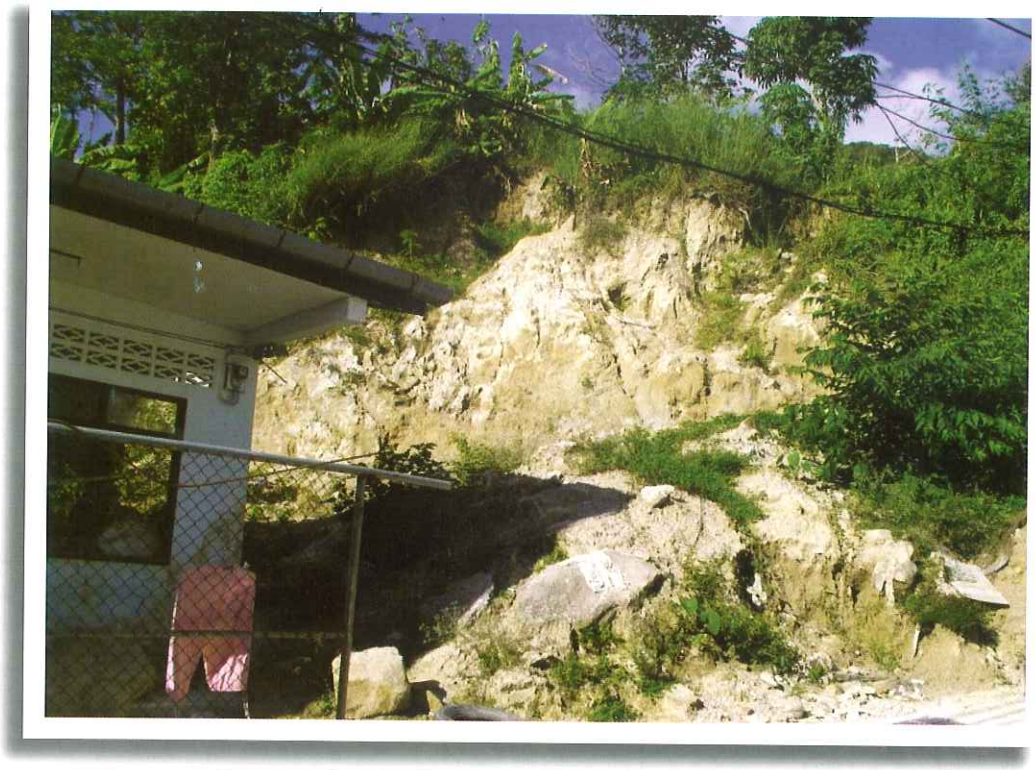

ข. ความเสียหายจากดินถล่มบริเวณชุมชนบ้านกะหลิม (วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2547)

รูปที่ 5 (ต่อ) การพิบัติจากการตัดไหล่เขา

ค. การกีดขวางการระบายน้ำ

แนวเขาที่ล้อมรอบอ่าวป่าตองเป็นพื้นที่รับน้ำฝนอย่างดี น้ำจึงไหลลงจากภูเขาตามร่องเขาลงสู่พื้นที่ราบออกคลองปากบาง เมื่อใดที่ระบบการระบายน้ำถูกรบกวน ปัญหาน้ำท่วมจะเกิดตามมา (รูปที่ 6) การปิดกั้นการไหลของน้ำได้แก่ การสร้างสิ่งปลูกสร้างคร่อมทาง หรือขวางทางน้ำ (รูปที่ 7) หรือการก่อสร้างถนนปิดร่องเขาและมีท่อระบายน้ำที่มีขนาดไม่เหมาะสม (รูปที่ 8 และ 9) หรือการขยายการก่อสร้างบนที่ราบที่ทำให้คลองระบายน้ำแคบลง หรือท่อระบายน้ำเล็กลงเกินไปน้ำจากภูเขาควรถูกระบายออกสู่ทะเลได้โดยสะดวก

นอกจากการระบายน้ำผิวดินดังกล่าวแล้ว การระบายน้ำใต้ดินออกจากตีนลาดชันเป็นข้อแนะนำพื้นฐานที่มีความสำคัญ การกีดขวางการระบายน้ำออกจากดินอาจส่งผลให้เกิดดินถล่มได้ (รูปที่ 10)

เหตุการณ์เกิดดินถล่มในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตอง จ.ภูเก็ต ได้ถูกรวบรวมดังแสดงในตารางที่ 1 โดยข้อมูลดังกล่าวได้จากป้องกันภัยเทศบาลเมืองป่าตอง

ตารางที่ 1 เหตุการณ์น้ำท่วม-ดินถล่มในเทศบาลเมืองป่าตอง

ลำดับ	วันที่เกิดดินถล่ม	พื้นที่เกิดดินถล่ม	ปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการถล่ม
1	19 ตุลาคม 2544	หลายจุดในต.ป่าตอง	ฝนตกหนัก
2	21 ตุลาคม 2546	ถ.ห้าสิบปี	ขุดตัดลาดดินสร้างบ้านเรือน และฝนตกหนัก
3	14 ตุลาคม 2547	ชุมชนนาใน	กีดขวางทางน้ำ และฝนตกหนัก
4	14 ตุลาคม 2547	ชุมชนกะหลิม	ระบบระบายน้ำไม่เพียงพอ และฝนตกหนัก
5	25 ตุลาคม 2550	ถ.นาใน	การตัดลาดดินโดยไม่ได้ป้องกัน และมีฝนตกหนัก
6	15 กรกฎาคม 2551	ถ.ห้าสิบปี	ขาดความระมัดระวังของผู้คุมงานก่อสร้าง
7	5 กันยายน 2551	ถ.ห้าสิบปี	การระบายน้ำออกจากมวลดินไม่เพียงพอ

รูปที่ 6 น้ำท่วมเนื่องจากระบบระบายน้ำขาดประสิทธิภาพ

(ภาพจากงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเมืองป่าตอง)

รูปที่ 7 การปิดกั้นการไหลของน้ำโดยการสร้างสิ่งปลูกสร้างคร่อมทางน้ำ

รูปที่ 8 การก่อสร้างถนนปิดร่องเขาและมีท่อระบายน้ำที่มีขนาดไม่เหมาะสม

รูปที่ 9 ท่อระบายน้ำไม่สามารถรับน้ำจากภูเขาได้ วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2547

(ภาพจากงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเมืองป่าตอง)

รูปที่ 10 การปิดกั้นการไหลออกของน้ำใต้ดิน ส่งผลให้เกิดดินถล่ม

1.2 พื้นที่โอกาสเกิดดินถล่มในเทศบาลเมืองป่าตอง

รูปที่ 11 แสดงพื้นที่โอกาสเกิดดินถล่มในเทศบาลเมืองป่าตอง การวิเคราะห์พื้นที่ดังกล่าวได้มาจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับดินถล่ม โดยเริ่มจากการเก็บตัวอย่างดินในพื้นที่มาทำการวิเคราะห์คุณสมบัติในการรับแรงทางวิศวกรรมปฐพีและพิจารณาร่วมกับปัจจัยอื่นๆ อีกได้แก่ แนวรอยเลื่อน พื้นที่ร่องน้ำ ระยะห่างจากถนน และการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระดับความรุนแรงแสดงเป็น 4 ระดับ ซึ่งสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้จากตำแหน่งดินถล่มที่เคยเกิดในอดีต จากการศึกษาพบว่าการเกิดดินถล่มในเทศบาลเมืองป่าตองเกี่ยวข้องกับแนวรอยเลื่อนของพื้นดินอย่างชัดเจน ตารางที่ 2 ได้แนะนำข้อปฏิบัติที่ควรดำเนินการสำหรับพื้นที่โอกาสเกิดพื้นที่ต่างๆ ตารางที่ 3 แสดงความชันของลาดเขาตามธรรมชาติ ตามความปลอดภัยระดับต่างๆ หากมีการตัดลาดเขาให้ชันขึ้น รูปที่ 12 แสดงความเสี่ยงของอาคารระดับต่างๆ

ตารางที่ 2 ข้อแนะนำการปฏิบัติในพื้นที่ที่มีโอกาสเกิดดินถล่ม

ข้อควรปฏิบัติ	พื้นที่โอกาสเกิดผลกระทบจากดินถล่ม			
	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ	ระดับต่ำมาก
ออกแบบและควบคุมโดยวิศวกร	√	√		
ประเมินโอกาสเกิดดินถล่มโดยนักธรณีวิทยา	√			
จัดให้มีสิ่งปกคลุมดิน	√	√		
จัดให้มีระบบการระบายน้ำออกจากพื้นที่	√	√		
ควบคุมความชันการตัดลาดดิน	√	√	√	√

ตารางที่ 3 ความลาดชันตามธรรมชาติมากที่สุดที่สามารถตัดลาดชันได้ตามความปลอดภัยระดับต่างๆ

ค่าอัตราส่วนความปลอดภัย (F.S.)	ความชันธรรมชาติ
1.3	20.6°
1.5	15.8°
1.8	12.3°

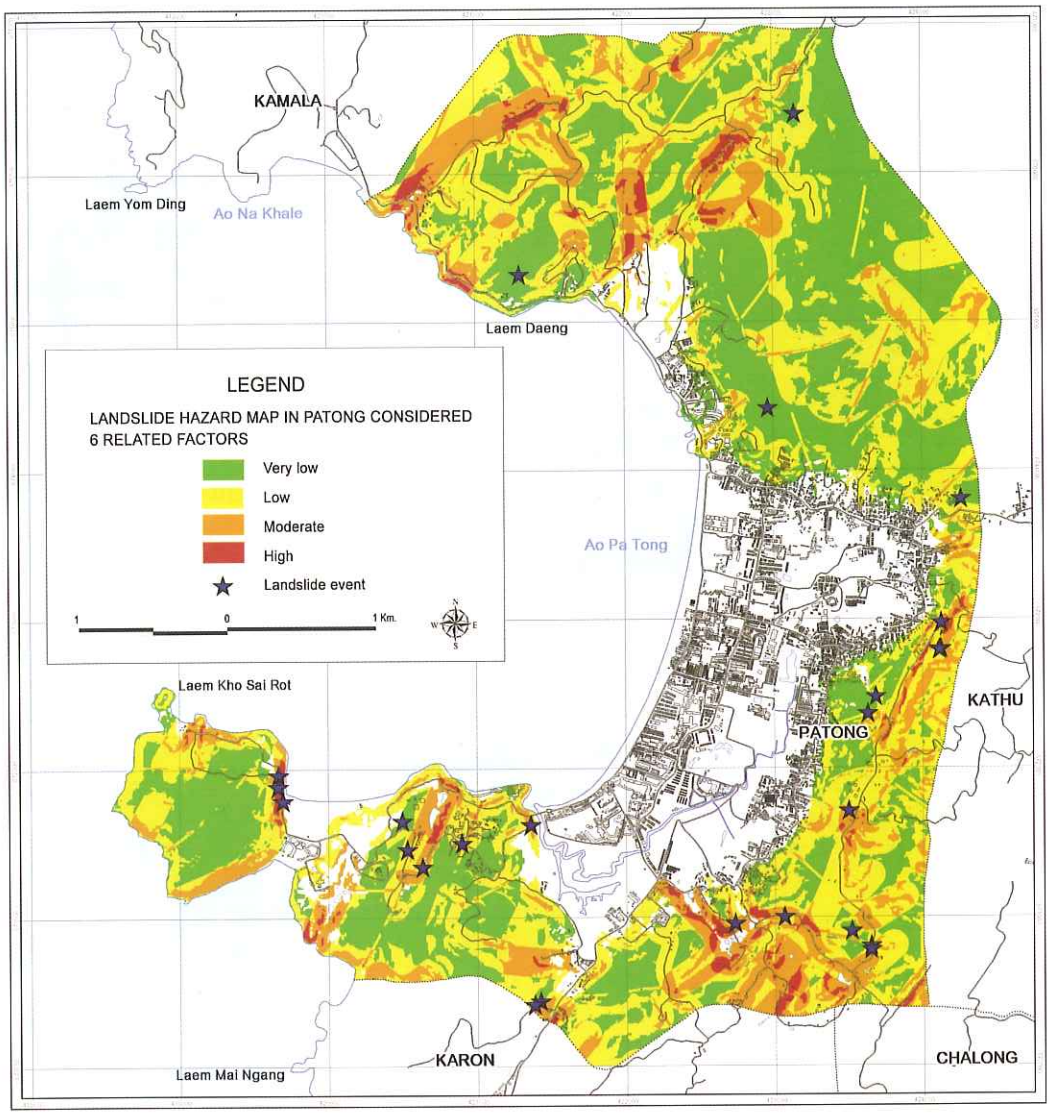

รูปที่ 11 แผนที่โอกาสเกิดดินถล่มในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตอง จ.ภูเก็ต

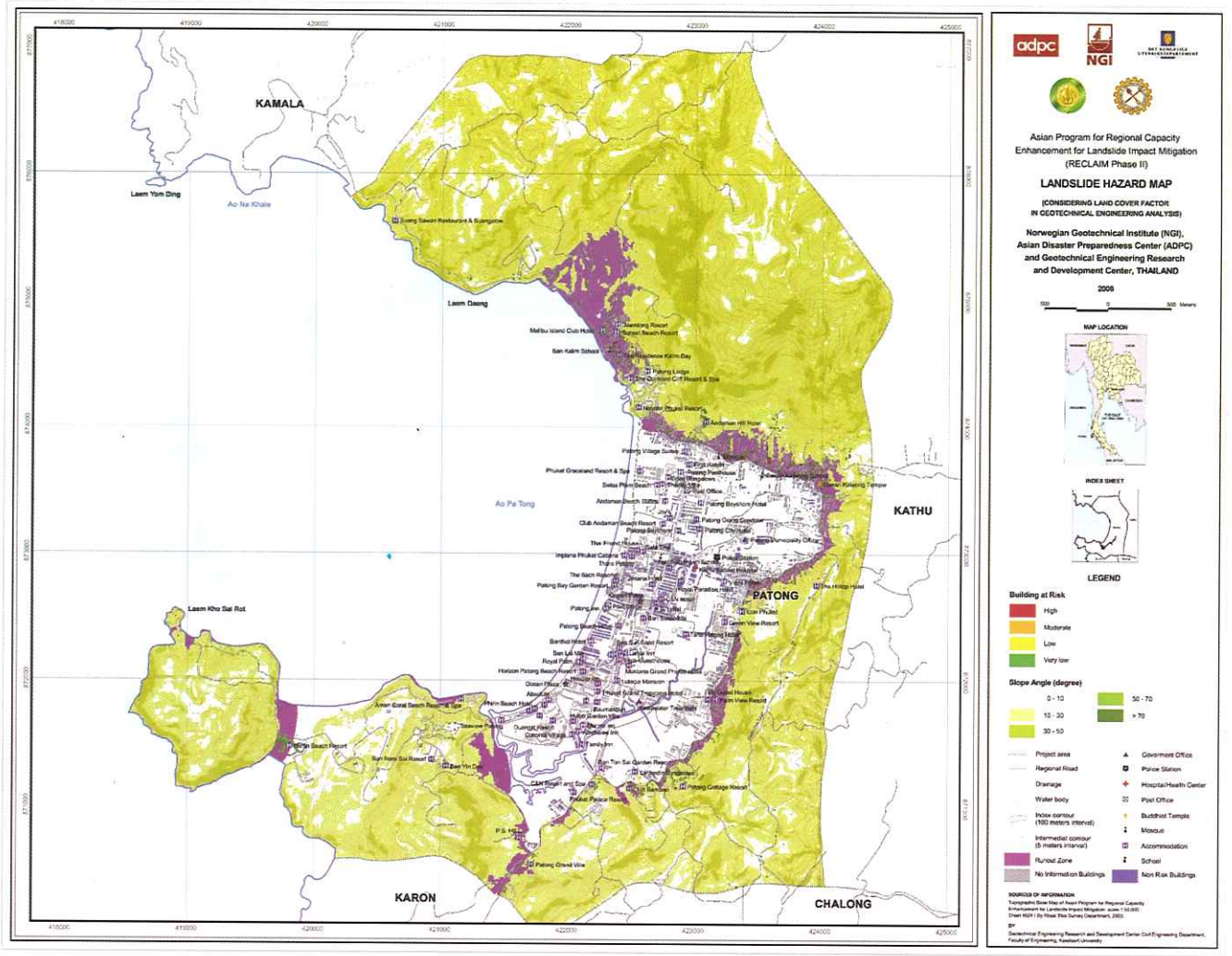

รูปที่ 12 ตำแหน่งอาคารเสี่ยงภัยระดับต่างๆ เนื่องจากน้ำท่วม-ดินถล่ม หลายอาคารไม่สามารถประเมินได้ เนื่องจากข้อมูลไม่สามารถเก็บได้ครบถ้วน

1.3 พื้นที่โอกาสเกิดน้ำท่วม

การจัดทำแผนที่โอกาสเกิดน้ำท่วมในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตองโดยผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันธรณีเทคนิคแห่งนอร์เวย์ พบว่าปริมาณฝนตกปานกลางตามคาบการตกของฝน 10 ปีสามารถทำให้เกิดน้ำท่วมสูง 0.30 เมตร เป็นพื้นที่กว้าง (รูปที่ 13) ดังนั้นการจัดการระบบการระบายน้ำและการหลีกเลี่ยงการสร้างสิ่งกีดขวางลำน้ำและการบันทึกสถิติระดับน้ำ จึงจำเป็นในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตอง

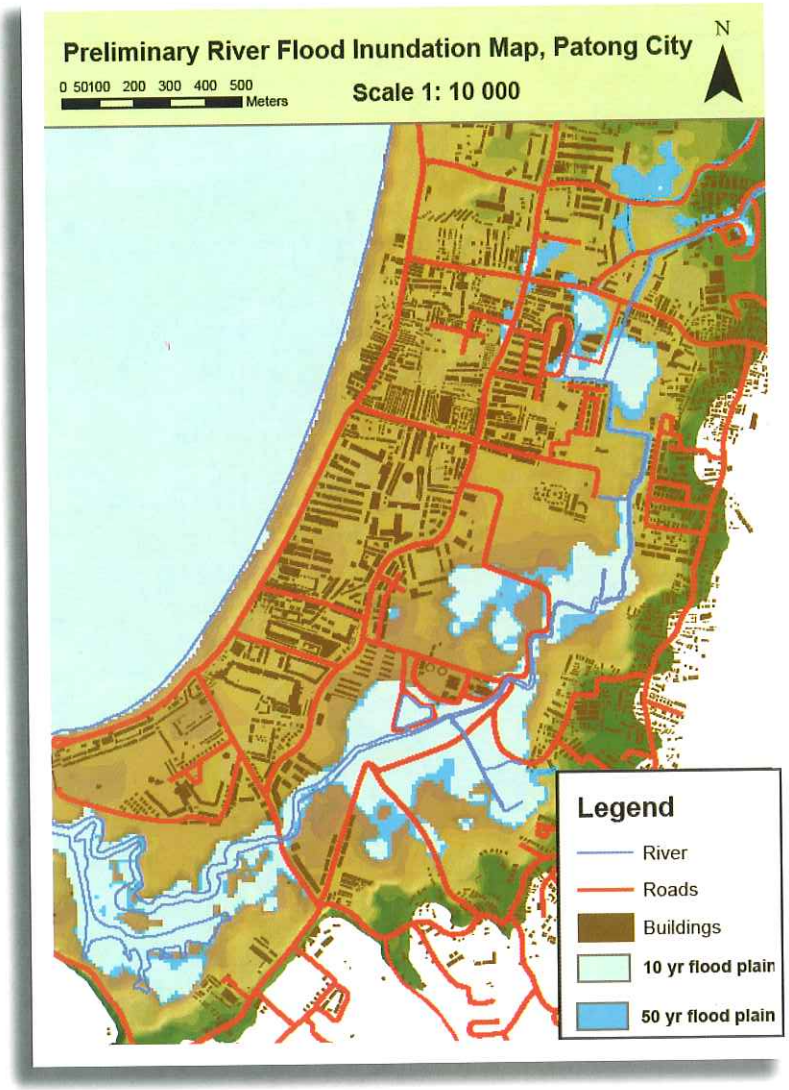

รูปที่ 13 แผนที่โอกาสเกิดน้ำท่วมในเทศบาลเมืองป่าตอง

2. การป้องกันและลดผลกระทบจากดินถล่มในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตอง

2.1 ข้อแนะนำในการปฏิบัติขั้นต่ำ

ข้อแนะนำดังต่อไปนี้บางส่วนนำมาจาก พ.ร.บ.ขุดดินและถมดิน พ.ศ.2543 บางส่วนกำหนดเพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ สามารถใช้เป็นเกณฑ์การปฏิบัติได้เพื่อความปลอดภัยของชุมชน

การขุดดิน

1. การขุดดินที่มีความลึกจากระดับพื้นดินเกิน 3 เมตร หรือการขุดดินบริเวณไหล่เขาที่มีความสูงเกิน 3 เมตร ต้องมีวิศวกรคำนวณความมั่นคง

2. การขุดดินที่มีพื้นที่เกิน 10,000 ตารางเมตร ต้องมีวิศวกรคำนวณทั้งเรื่องความมั่นคงของลาดชันและการระบายน้ำออกสู่พื้นที่ข้างเคียง เพื่อให้น้ำที่ระบายออกไม่รบกวนพื้นที่ข้างเคียง

3. การขุดดินที่มีความลึกหรือตัดไหล่เขาที่มีความสูงมากกว่า 3 เมตร และเป็นการทำให้ลาดชันมีความชันมากกว่าลาดชันธรรมชาติ จะต้องห่างจากแนวเขตที่ดินของบุคคลอื่นหรือที่สาธารณะเป็นระยะไม่น้อยกว่า 2 เท่าของความลึกหรือความสูงของดินที่จะขุดตัด เว้นแต่จะได้มีการคำนวณยืนยันความปลอดภัยหรือจัดการป้องกันการพังทลายของดินหรือสิ่งปลูกสร้าง โดยวิศวกร

4. การตัดดินและถมดินบนพื้นที่ลาดเอียงตามธรรมชาติเพื่อให้ลาดชันราบมากขึ้นจะต้องมีระยะเว้นจากส่วนฐานของพื้นที่ลาดเอียงกับแนวเขตที่ดินเท่ากับครึ่งหนึ่งของความสูง แต่ไม่จำเป็นต้องมากกว่า 10 เมตร และระยะเว้นจากส่วนบนของพื้นที่ลาดเอียงกับแนวเขตที่ดินเท่ากับหนึ่งในห้าของความสูง แต่ไม่จำเป็นต้องมากกว่า 3 เมตร ดังแสดงในรูปที่ 14

5. งานขุดดินบนที่ราบ หรืองานตัดดินบนไหล่เขา หากมีความชันของงานขุดหรืองานตัดเกิน 1 : 2 (V : H) ควรมีการวิเคราะห์โดยวิศวกรว่ามีความปลอดภัย และจะไม่ก่อให้เกิดภยันตรายต่อสาธารณะและทรัพย์สินส่วนบุคคล

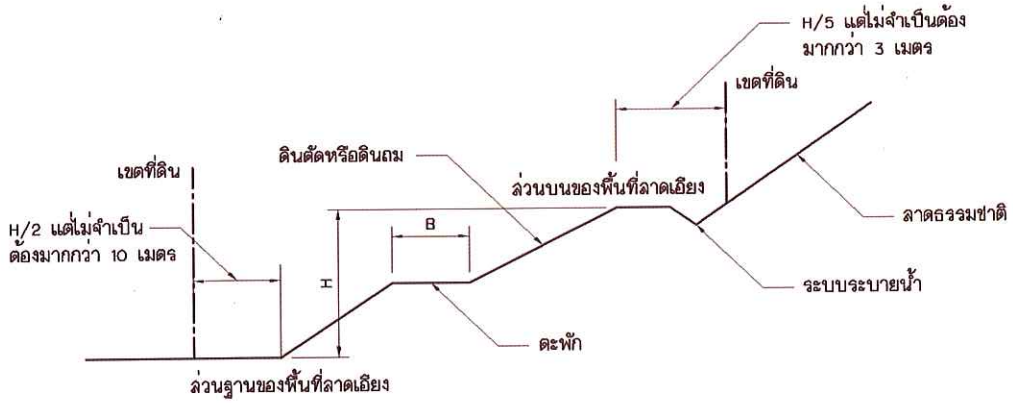

รูปที่ 14 ระยะเว้นสำหรับการตัดดินและถมดินบนพื้นที่ลาดเอียงตามธรรมชาติเพื่อให้ลาดชันราบมากขึ้น

การถมดิน

1. การถมดินโดยมีความสูงของเนินดินเกิน 3 เมตร และมีความสูงของเนินดินเกินกว่าระดับที่ดินต่างเจ้าของที่อยู่ข้างเคียงทุกด้านของพื้นที่ต้องมีการคำนวณความปลอดภัยโดยวิศวกร

2. การถมดินที่มีพื้นที่เกิน 2,000 ตารางเมตร ต้องมีการคำนวณโดยวิศวกรถึงความมั่นคงของลาดชันและระบายน้ำที่จะไม่กระทบพื้นที่ข้างเคียง

3. การถมดินที่มีความสูงมากกว่า 3 เมตร ส่วนฐานของเนินดินจะต้องห่างจากแนวเขตที่ดินของบุคคลอื่น หรือที่สาธารณะเป็นระยะไม่น้อยกว่า 2 เท่าของความสูงของเนินดินถม เว้นแต่จะได้มีการจัดการป้องกันการพังทลายของดินหรือสิ่งปลูกสร้างที่คำนวณโดยวิศวกร

4. งานถมดินบนพื้นที่ราบ ต้องมีความชันของดินถมไม่เกิน 1 : 1 เว้นแต่มีการวิเคราะห์โดยวิศวกรว่าจะปลอดภัย และไม่ก่อให้เกิดภยันตรายต่อสาธารณะและทรัพย์สินส่วนบุคคล

5. การถมดินบนพื้นที่ลาดเอียงตามธรรมชาติที่มีความลาดชันธรรมชาติเกิน 1 : 2 (V:H) จะต้องมีการวิเคราะห์โดยวิศวกรว่าจะความปลอดภัยและไม่ก่อให้เกิดภยันตรายต่อสาธารณะและทรัพย์สินส่วนบุคคล

6. การถมดินบนพื้นที่ลาดเอียงตามธรรมชาติที่มีความชันธรรมชาติเกิน 1 : 2 (V:H) และความสูงในการถมมากกว่า 1.5 เมตร ควรมีร่องดินถม (Key) บริเวณปลายพื้นที่ลาดเอียง ลึกมากกว่า 50 เซนติเมตร กว้างมากกว่า 3 เมตร และให้ตัดดินเดิมจนถึงชั้นดินที่มีความแข็งแรงเป็นขั้นๆ ก่อนการถมดิน ดังรูปที่ 15

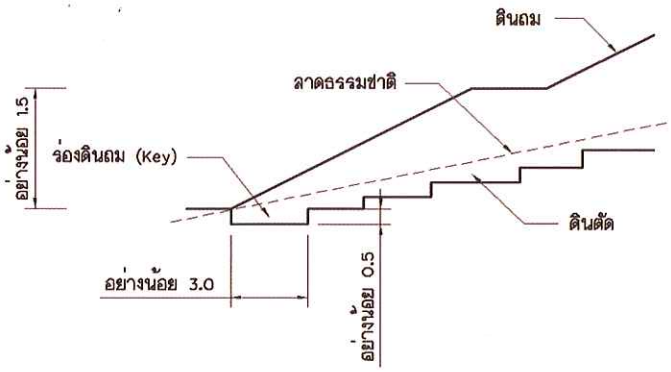

รูปที่ 15 ร่องดินถมบริเวณปลายพื้นที่ลาดเอียง กรณีทำการถมบนพื้นที่ลาดเอียงตามธรรมชาติ

การวางฐานรากบนพื้นที่ลาดเอียง

ในการก่อสร้างฐานรากบนพื้นที่ลาดเอียงฐานรากตัวริมที่ติดกับพื้นที่ลาดเอียงนั้นจะต้องมีระยะจากขอบนอกสุด ส่วนบนของฐานรากถึงพื้นที่ลาดเอียงนั้น (Edge Distance) เป็นไปตามข้อกำหนดรูปที่ 16 ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการสึกกร่อนของผิวดิน อันจะเป็นอันตรายแก่ฐานรากภายหลัง

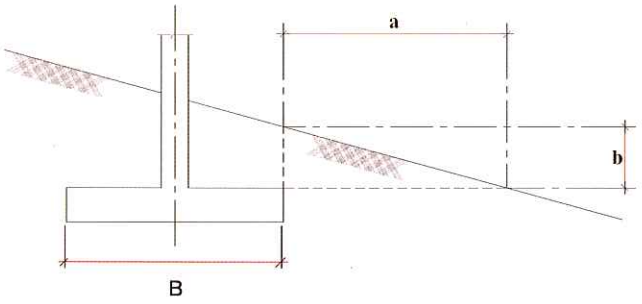

ข้อกำหนด	สำหรับฐานรากวางบนดิน (Soil)	ระยะ a ไม่น้อยกว่า 1.5B เมตร
		ระยะ b ไม่น้อยกว่า 0.60 เมตร
	สำหรับฐานรากวางบนหิน (Rock)	ระยะ a ไม่น้อยกว่า 0.75 เมตร
		ระยะ b ไม่น้อยกว่า 0.30 เมตร

รูปที่ 16 ข้อกำหนดสำหรับการก่อสร้างฐานรากบนพื้นที่ลาดเอียง

(มาตรฐานงานราก, กรมโยธาธิการและผังเมือง)

2.2 สิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงและสิ่งที่ควรปฏิบัติ

สิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงในทางปฏิบัติอันอาจนำไปสู่การพิบัติของลาดดินประกอบด้วย

1. การหลีกเลี่ยงการตัดลาดดินติดแนวเขตที่ดินของบุคคลอื่นโดยไม่มีการเว้นระยะห่างหรือทิ้งมุมของดินตัดให้เหมาะสม (รูปที่ 17)

2. หลีกเลี่ยงการเปิดหน้าดินโดยไม่มีสิ่งปกคลุมดิน เพื่อป้องกันการกัดเซาะและพิบัติของลาดดิน การใช้แผ่นพลาสติกปกคลุมดินสำหรับชั่วคราวสามารถกระทำได้ (รูปที่ 18)

3. หลีกเลี่ยงการปิดกั้นการระบายน้ำออกจากลาดดินโดยเฉพาะบริเวณตีนลาดชัน การปิดตีนลาดชันด้วยกระชุหิน Gabion หรือ หินเรียงที่มีระบบกรองที่เหมาะสมสามารถช่วยได้ดี (รูปที่ 19)

4. การระบายน้ำผิวดินควรหลีกเลี่ยงการกัดเซาะ อาจใช้รางระบายน้ำผิวดิน โดยรางระบายน้ำควรอยู่นอกเขตการพิบัติ (รูปที่ 20)

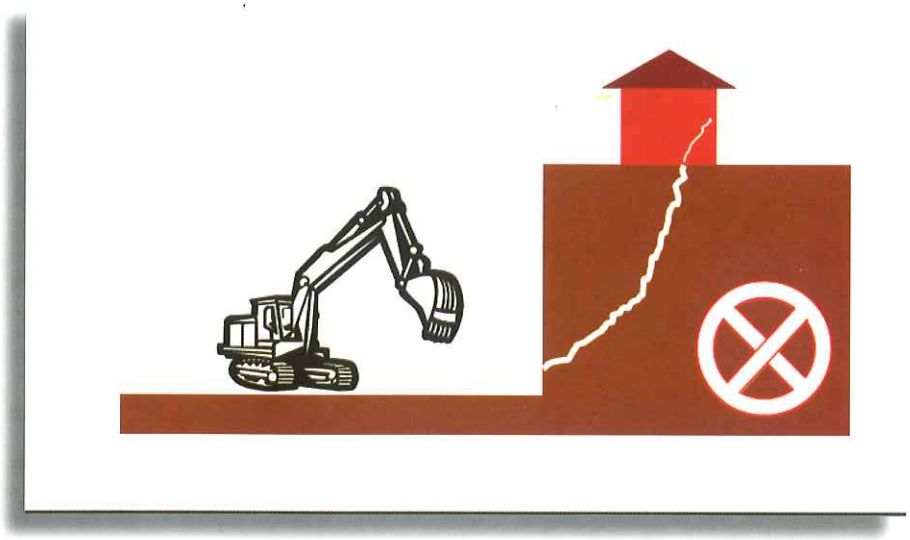

ก. การตัดลาดเอียงในแนวดิ่ง

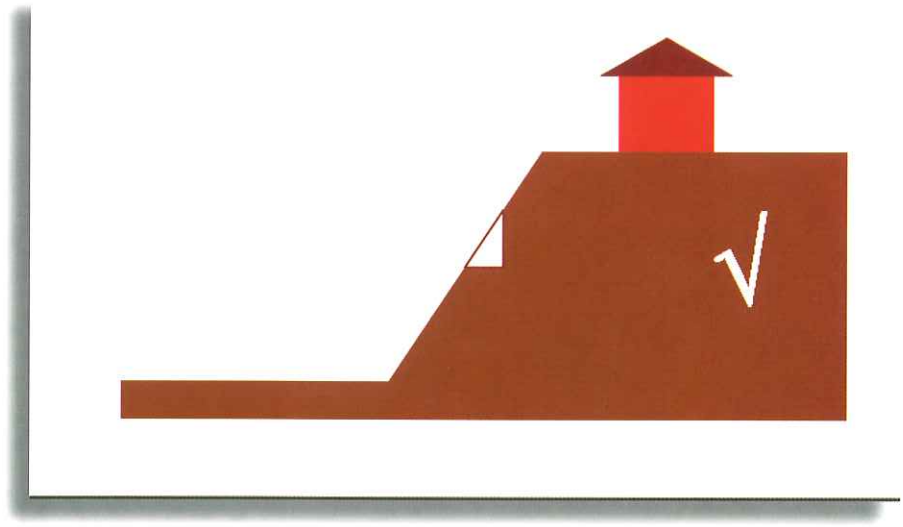

ข. การตัดลาดเอียงที่เหมาะสม

รูปที่ 17 การตัดลาดดิน

ก. น้ำฝนก่อให้เกิดการกัดเซาะหน้าดินและทำให้ดินอ่อนตัว

ข. พืชคลุมดินช่วยลดการกัดเซาะและรักษาลาดชัน

รูปที่ 18 สิ่งปกคลุมดิน

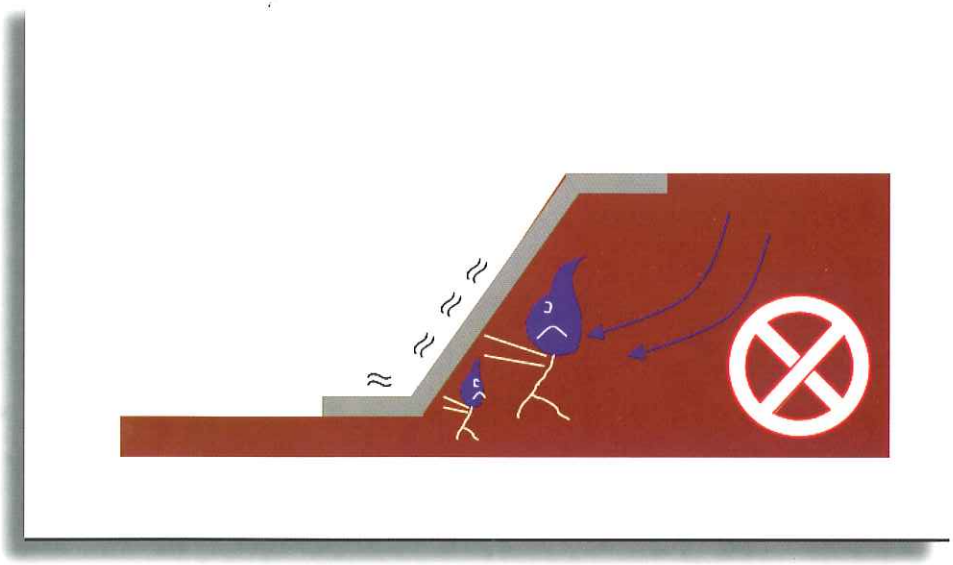

ก. การดาดหน้าคอนกรีตหรือผิวทึบน้ำทำให้น้ำสะสมในลาดดินและพยายามดันตัวออก

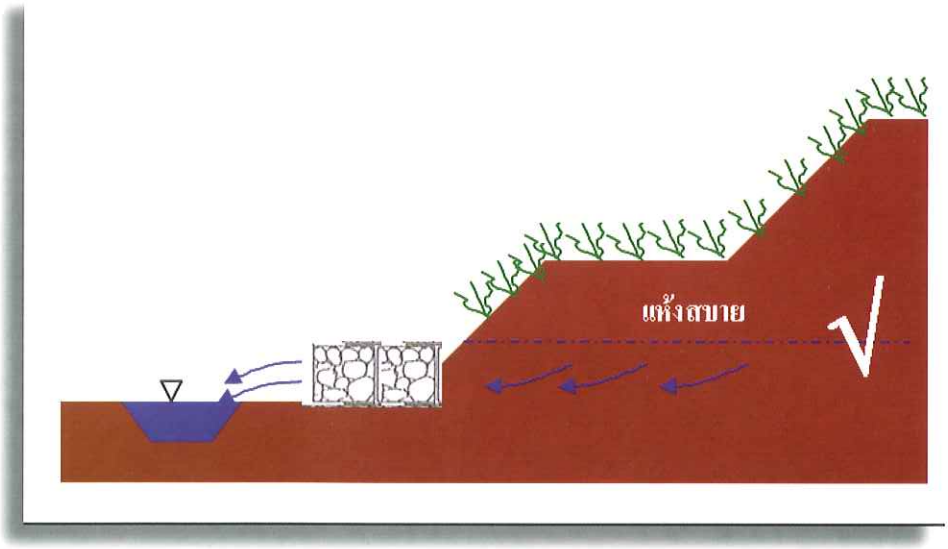

ข. ตาข่ายบรรจุหิน Gabion ช่วยระบายน้ำในลาดดิน

รูปที่ 19 การระบายน้ำออกจากลาดดิน

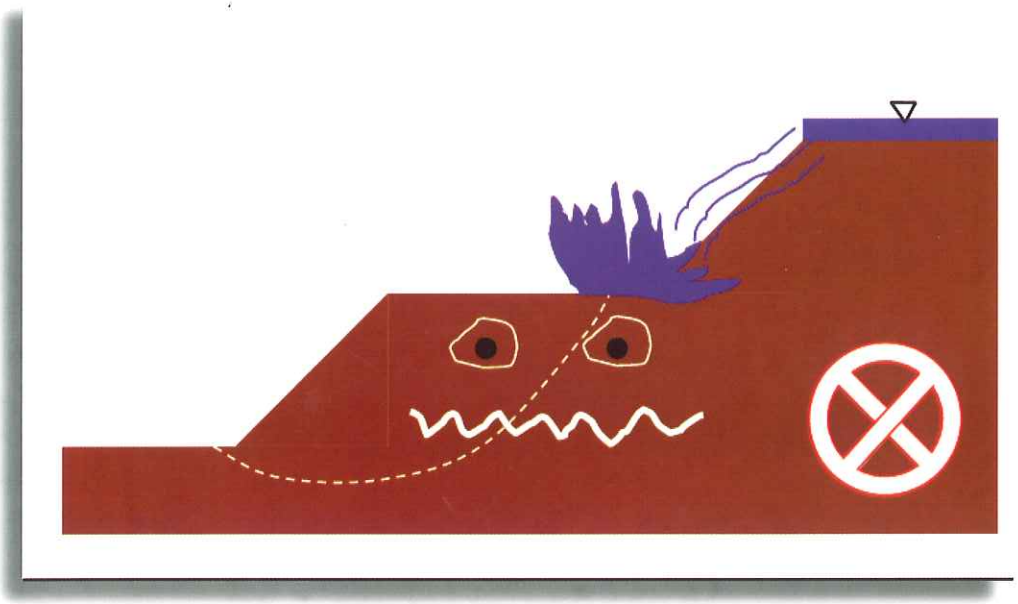

ก. การระบายน้ำโดยตรงทำให้เกิดการกัดเซาะและดินอิ่มตัว

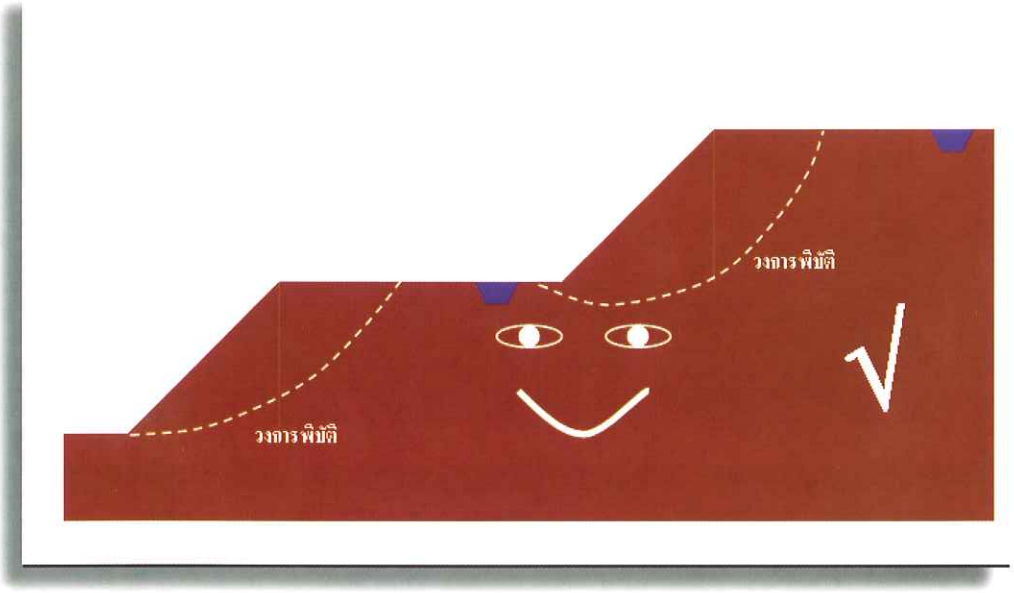

ข. การระบายน้ำผิวดินด้วยรางระบายน้ำ

รูปที่ 20 ระบบระบายน้ำผิวดิน

2.3 ข้อแนะนำทางวิศวกรรมเพื่อการป้องกันการพิบัติ

สำหรับทุกกรณี

ต้องมีการปกคลุมผิวหน้าดินเพื่อป้องกันการกัดเซาะและลดปริมาณน้ำที่ไหลซึมลงสู่ดิน โดยอาจใช้วิธีการปลูกพืชปกคลุมดิน การยึดเกาะของพืชช่วงแรกสามารถใช้ดินเหนียวหนาประมาณ 15 ซม. ปิดคลุมหน้าดิน หรือใช้ Geonet เพื่อให้รากพืชยึดเกาะได้ ในงานชั่วคราวควรใช้แผ่นพลาสติกปิดคลุมหน้าดินที่ถูกเปิด การปกคลุมดินต้องสามารถให้น้ำใต้ดินระบายได้โดยเฉพาะบริเวณตีนลาดชัน ซึ่งอาจติดตั้งรูระบายน้ำหรือใช้ Gabion วางติดตีนลาดชันพร้อมระบบกรองด้วยกรวดหยาบหรือ Geotextile ให้เหมาะสมเพื่อป้องกันวัสดุเม็ดละเอียดถูกพัดออกจากลาดดินเนื่องจากน้ำใต้ดิน โดยสรุปแล้วหลักการที่จำเป็นสำหรับพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตองคือการปกคลุมหน้าดินและการระบายน้ำ (รูปที่ 21)

สำหรับกรณีมีพื้นที่มากเพียงพอ

อาจใช้วิธีตัดลาดชันให้ราบขึ้นโดยทำตะพัก (Benching) โดยใช้การขุดตัด (รูปที่ 22) ควรหลีกเลี่ยงการใช้การระเบิดเนื่องจากจะทำให้เกิดการกระทบกระเทือนโครงสร้างดินและหิน การเสริมกำลังดินโดยวัสดุใยสังเคราะห์ เช่น การใช้ Geotextile ในลักษณะของ MSE Wall จะทำให้ประหยัดพื้นที่มากขึ้น (รูปที่ 23) การเพิ่มแรงต้านโดยใช้กล่อง Gabion หรือใช้วงคอนกรีตใส่หิน สามารถทำได้เช่นเดียวกันแต่ต้องระบายน้ำให้เพียงพอดังที่ได้กล่าวไว้ (รูปที่ 24) วิธีการเพิ่มเสถียรภาพลาดชันโดยอาศัยหลักการเสริมกำลังดินและการระบายน้ำอย่างง่ายและประหยัดอีกวิธีหนึ่งคือการบดอัดและเสริมความแข็งแรงด้วยพืชพรรณธรรมชาติ (รูปที่ 25)

สำหรับกรณีพื้นที่จำกัด

พื้นที่ไม่เพียงพอต่อการลดความลาดชันของลาดชันให้ราบขึ้น จำเป็นต้องใช้โครงสร้างรับน้ำหนัก เช่น กำแพงกันดิน คอนกรีตเสริมเหล็ก (รูปที่ 26) หรืออาจใช้ Soil Nail ในกรณีเป็นดิน (รูปที่ 27) หรือ Rock Bolt/Anchor ในกรณีที่เป็นชั้นหิน (รูปที่ 28) ข้อจำกัดของ Rock Anchor คือ หินที่ใช้จะต้องไม่ผุสลายหรือเคลื่อนตัวหลังการก่อสร้างเพราะจะทำให้สูญเสียแรงดึงในเหล็กยึด ในกรณีพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตองค่อนข้างยากที่จะใช้ Rock Anchor เนื่องจากลักษณะของหินพื้นมีความผุพังมาก

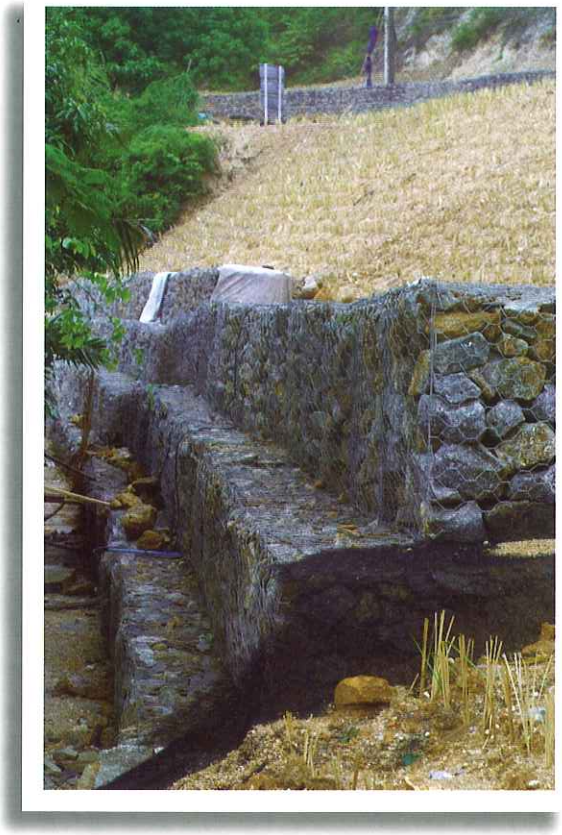

รูปที่ 21 รูปแบบการปกคลุมหน้าดินและการระบายน้ำ

ก) การตัดส่วนบนแล้วเพิ่มส่วนล่าง (Total removal of all unstable materials)

ข) Benching of slope เป็นการตัดลาดชันขนาดใหญ่ให้เป็นลาดชันขนาดเล็ก

รูปที่ 22 การปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อเพิ่มเสถียรภาพให้ลาดชัน

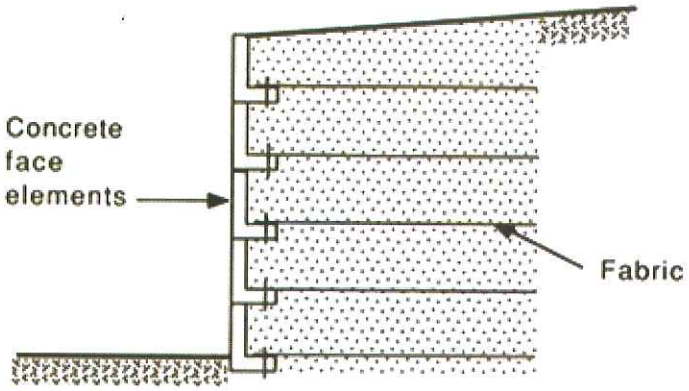

ก) MSE-WALL CONCRETE FACING

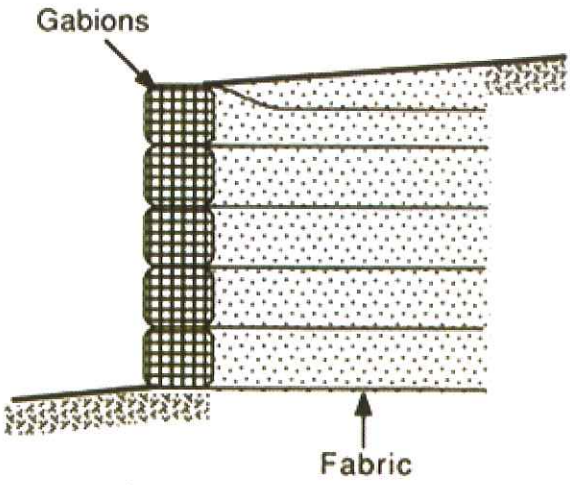

ข) MSE-WALL GABIONS FACING

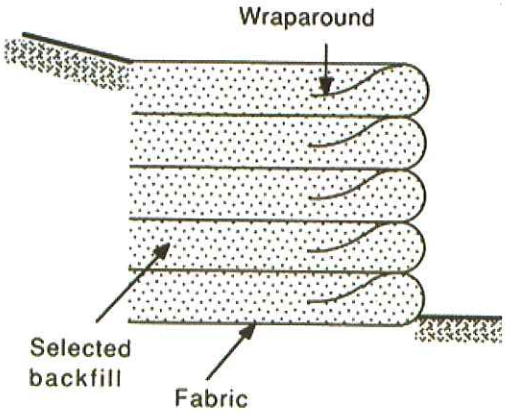

ค) MSE-WALL WRAPAROUND FACING

รูปที่ 23 ตัวอย่างชนิดของ MSE (Mechanically Stabilize Earth) Walls

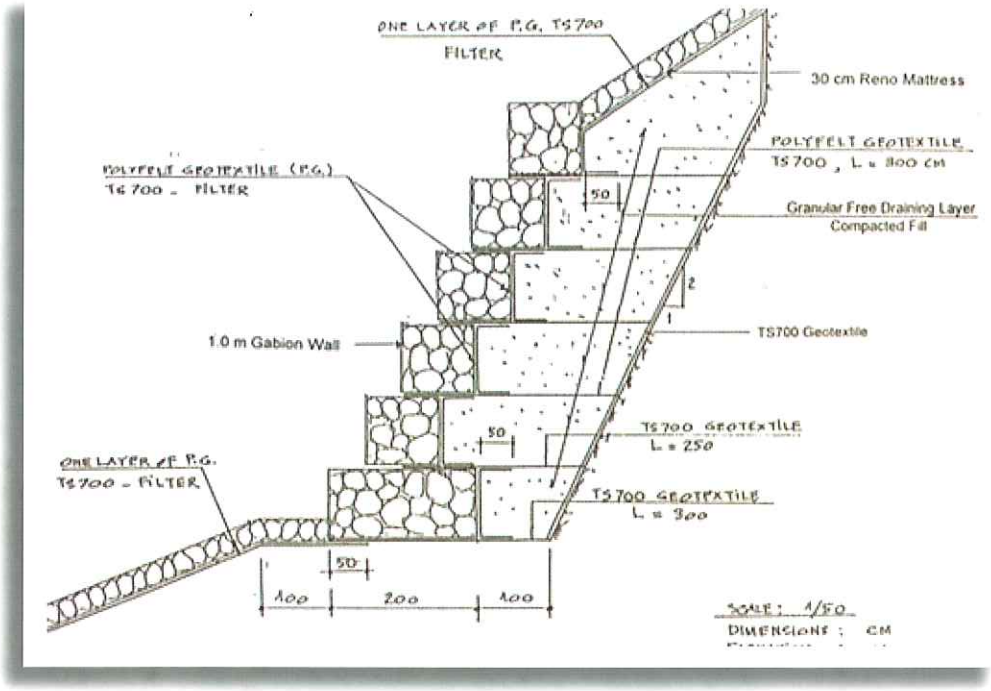

รูปที่ 24 การใช้กล่อง Gabion เพิ่มแรงต้านที่ตีนลาดดิน

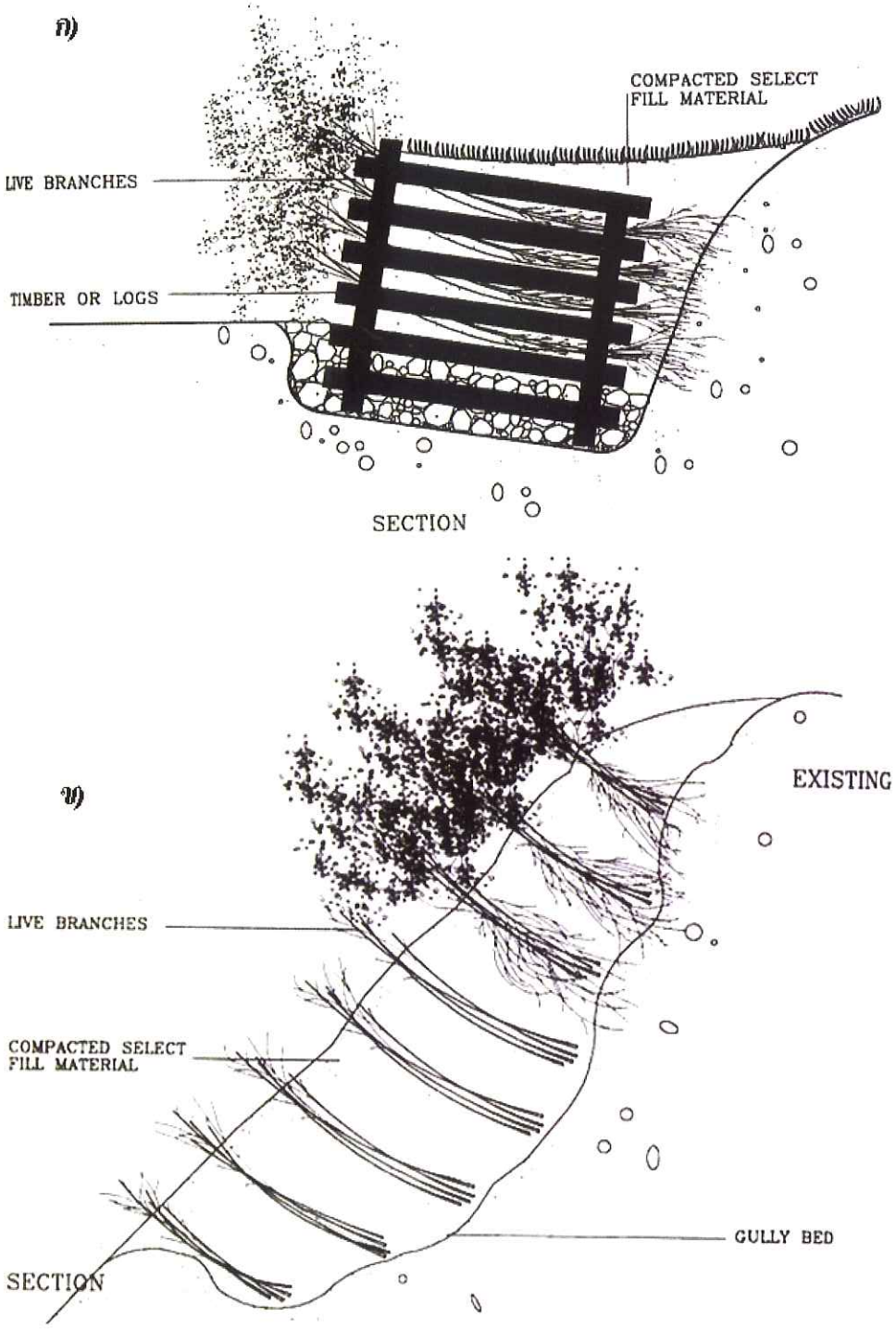

รูปที่ 25 ก) Live Crib Wall ข) Live Gully Repair Fill

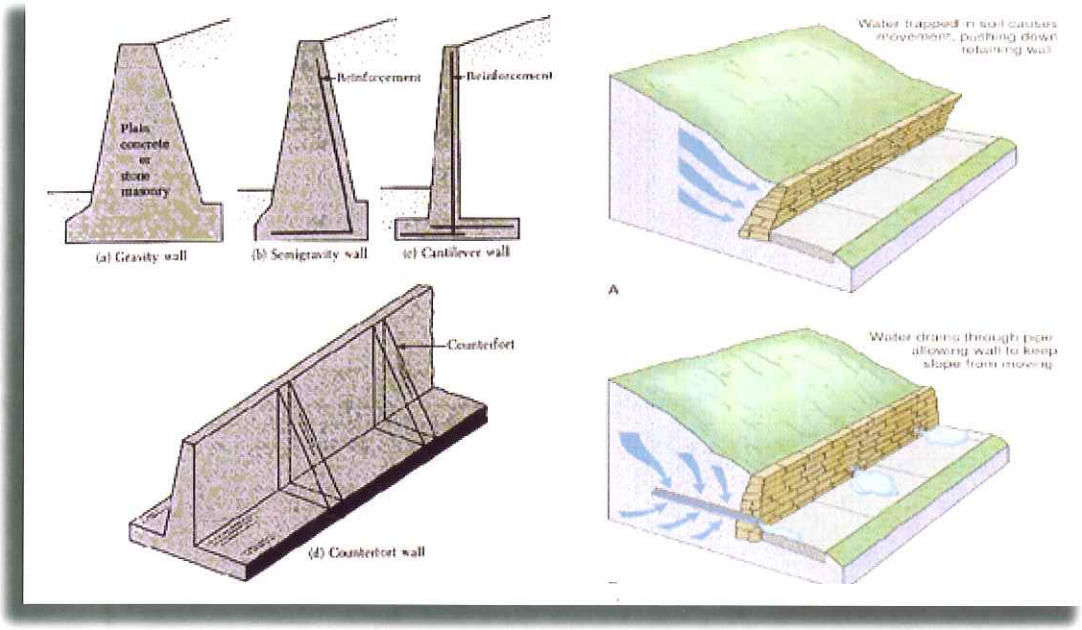

รูปที่ 26 กำแพงกันดิน (Retaining Walls)

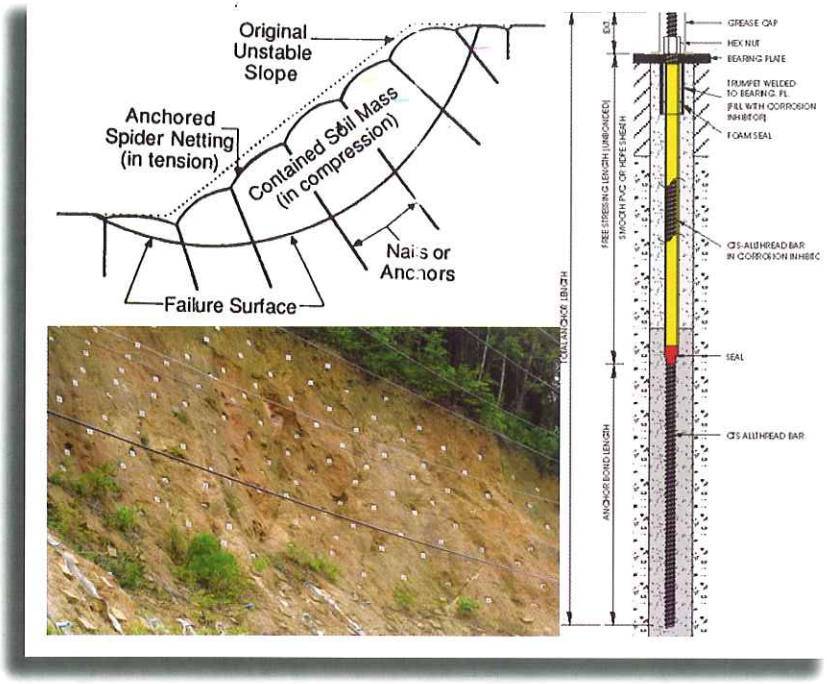

รูปที่ 27 การใช้ Soil nail เพิ่มเสถียรภาพของลาดชันที่เป็นดินหรือหินผุ

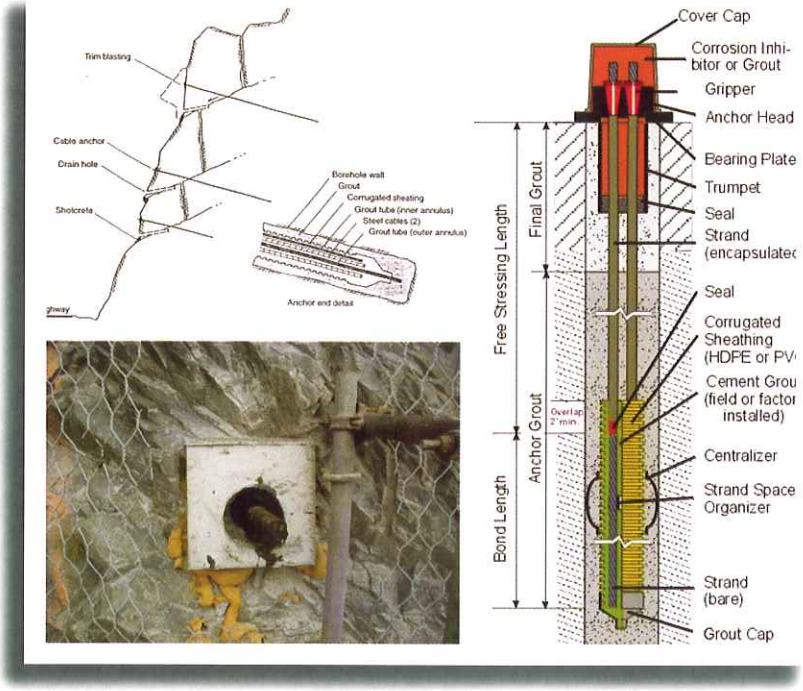

รูปที่ 28 การเพิ่มความแข็งแรงลาดชันด้วยหมุดยึด (Rock Bolt) และ สมอยึด (Anchor)

3. การเตือนภัยดินถล่มในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตอง

แม้ว่าการเกิดดินถล่มเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่เราสามารถลดผลกระทบและป้องกันโดยใช้โครงสร้างทางวิศวกรรม การเตือนภัยก็ถือว่าเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ช่วยลดผลกระทบต่อการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนจากการเกิดดินถล่ม ปัจจุบันสามารถใช้ปริมาณน้ำฝนเป็นเกณฑ์ในการเตือนภัยดินถล่ม สำหรับการเตือนภัยดินถล่มด้วยวิธีนี้เป็นการเตือนภัยทางอ้อมและเป็นวิธีหนึ่งในการเตือนภัยดินถล่มเท่านั้น

เนื่องจากปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาในแต่ละพื้นที่ไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลมมรสุมหรืออิทธิพลในการเกิดฝนตกต่างๆ ดังนั้นในการตรวจวัดปริมาณน้ำฝนจึงได้มีการติดตั้งเครื่องมือตรวจวัดปริมาณน้ำฝน (รูปที่ 29) ในบริเวณต่างๆ ทั่วเทศบาลเมืองป่าตอง

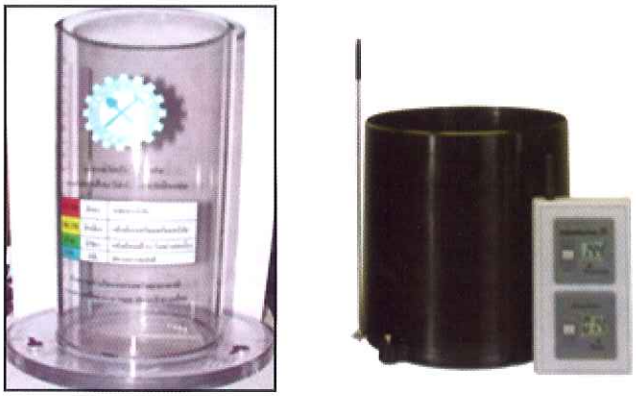

รูปที่ 29 อุปกรณ์ตรวจวัดปริมาณน้ำฝน มีหน่วยจากการตรวจวัดเป็นปริมาณมิลลิเมตรต่อวัน

โครงการศึกษาได้สร้างเครือข่ายตรวจวัดปริมาณน้ำฝนในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตอง เพื่อได้ข้อมูลปริมาณน้ำฝนที่กระจายและครอบคลุมพื้นที่มากขึ้น อีกทั้งเป็นการสร้างความร่วมมืออันดีระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐฯ พร้อมทั้งติดตั้งเครื่องวัดน้ำฝนอัตโนมัติเพื่อส่งข้อมูลปริมาณน้ำฝนมายังศูนย์วิจัยและพัฒนาวิศวกรรมปฐพีและฐานรากเพื่อวิเคราะห์ปริมาณความชุ่มชื้นในดิน บริเวณสถานีวัดน้ำฝนแสดงในรูปที่ 30 จากการวิเคราะห์ปริมาณน้ำฝนและสถิติการเกิดดินถล่มในพื้นที่ สามารถเตือนภัยโดยค่าดัชนีความชุ่มชื้นวิกฤติได้ดังรูปที่ 31 และตารางที่ 4

รูปที่ 30 จุดติดตั้งเครื่องมือวัดน้ำฝนอัตโนมัติหน้าสำนักงานป้องกันสาธารณภัยเมืองป่าตอง

การคำนวณค่าดัชนีความชุ่มชื้นของดิน (Antecedent Precipitation Index: API) ซึ่งเป็นค่าที่บ่งบอกถึงปริมาณน้ำในชั้นดินที่ดินอุ้มน้ำไว้ ณ เวลาใดๆ สามารถประเมินได้โดยอาศัยปัจจัยความชื้นในดิน (Soil moisture) กับปริมาณน้ำฝนที่ตกในแต่ละวันหรือแต่ละช่วงเวลา โดยในความสัมพันธ์ของ Linsely et. al. ดังสมการที่ 1

$$API_t = (K_t X API_{t-1}) + P_t \quad (1)$$

เมื่อ API_t = ค่า API ณ เวลาใดๆ (t) (มม.)

API_{t-1} = ค่า API ของเวลาก่อนหน้า (t-1) (มม.)

P_t = ค่าปริมาณน้ำฝน ณ เวลาใดๆ (t) (มม.)

K_t = ค่าคงที่คูณลด ณ เวลาใดๆ

ซึ่ง K นี้หาได้จากความสัมพันธ์ของ Chodhury and Blanchard (1983) ดังสมการที่ 2

$$K_t = \exp(-E_t/W) \quad (2)$$

เมื่อ E_t = การคายระเหย ณ เวลาใดๆ (ตารางที่ 4)

W = ความชื้นในดินที่สามารถระเหยได้ (มม.)
ในพื้นที่เทศบาลป่าตองใช้ค่าเฉลี่ย 38 มม.

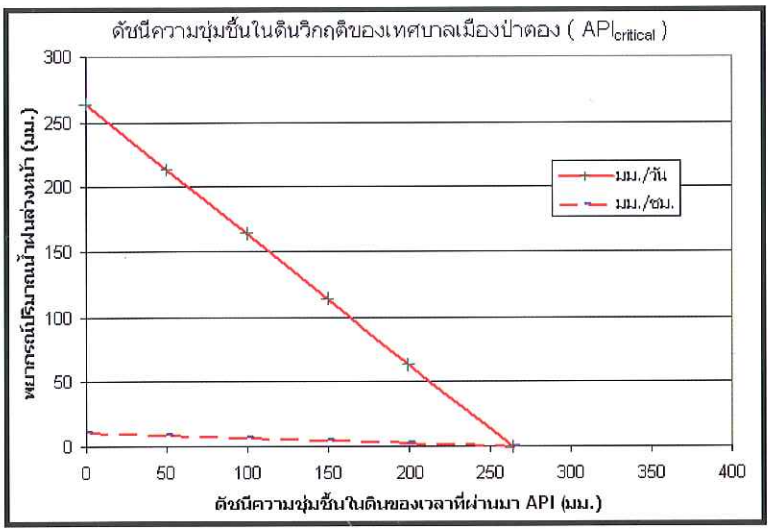

รูปที่ 31 กราฟแสดงการเตือนภัยดินถล่มด้วยดัชนีความชุ่มชื้นในมวลดินวิกฤติ

ตารางที่ 4 การเตือนภัยดินถล่มด้วยดัชนีความชุ่มชื้นในมวลดินวิกฤติ

ค่าดัชนีความชุ่มชื้นในดิน API (มม.)	พยากรณ์ล่วงหน้าปริมาณฝนตกที่เสี่ยงดินถล่มและน้ำท่วม				ระดับความเสี่ยง
	ชุมชนนาใน		ชุมชนกะหลิม		
	มม./วัน	มม./ชม.	มม./วัน	มม./ชม.	
0	290	12	265	11	ต่ำ
25	265	11	240	10	
50	240	10	215	9	
75	215	9	190	8	
100	190	8	165	7	ปานกลาง
125	165	7	140	6	
150	140	6	115	5	
175	115	5	90	4	
200	90	4	65	3	สูง
225	65	3	40	2	
250	40	2	15	1	
265	25	1	0	0	
275	15	1	0	0	
290	0	0	0	0	

รูปที่ 32 แสดงแผนที่ค่า API วิกฤติ ยิ่งค่าน้อยยิ่งเสี่ยงต่อการเกิดดินถล่มจากฝนตก

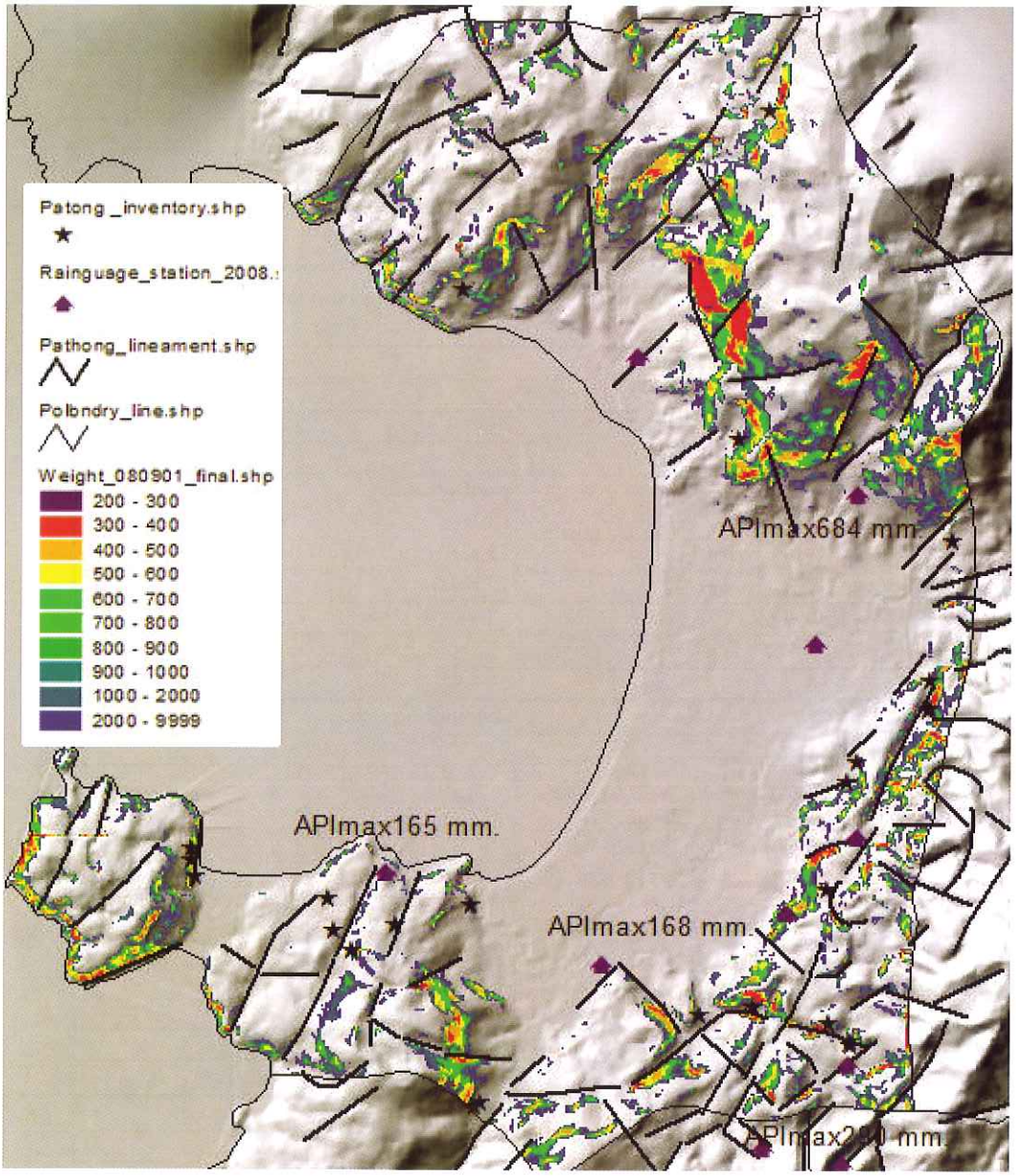

รูปที่ 32 แผนที่ค่า API วิกฤติในพื้นที่เทศบาลเมืองป่าตอง

ตารางที่ 5 แบบบันทึกเหตุการณ์ดินถล่ม (ไม่จำเป็นต้องบันทึกทุกข้อมูล)

ศูนย์วิจัยและพัฒนาวิศวกรรมปฐพีและฐานราก
แบบฟอร์มสำรวจเหตุการณ์ลาดพิบัติ

หมายเลขรหัส สำหรับเจ้าหน้าที่

1. ข้อมูลทั่วไป

UTM Zone N / E — WGS84 Lat / Lon

วันที่ เดือน พ.ศ.

ชื่อเหตุการณ์ | ชื่อรอยการพิบัติ | ระวางแผนที่

ที่ตั้ง หมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด | หมายเลขแผนที่

หมายเลขทางหลวง หลักกม.ที่ ถึง กม.ที่ | ผู้บันทึก

2. ข้อมูลธรณีเทคนิค

ลักษณะการพิบัติ
- ☐ Slide ☐ Flow
- ☐ Spread ☐ Topple

ลักษณะดิน
- ☐ Alluvial Soil ☐ Marine Soil
- ☐ Residual Soil ☐ อื่นๆ _____
- ☐ Colluvial Soil

ลักษณะวัสดุ
- ☐ Debris (coarse soil and rock)
- ☐ Earth (fine soil)
- ☐ Rock ☐ Fill

การจำแนกชนิดของดินด้วยสายตาตามระบบ USCS

ชนิดของหิน
- ☐ หินอัคนี ระบุ
- ☐ หินชั้น — กลุ่มหิน
- ☐ หินแปร — หมวดหิน

โครงสร้าง/การวางตัว
- ☐ ไม่พบ
- ☐ Bed ☐ Fault
- ☐ Fold ☐ Joint

ลักษณะชั้นดินและชั้นหิน

3. ลักษณะลาดพิบัติ

รูปแบบพื้นที่ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

ความลาดชัน องศา

การใช้ลาดพิบัติ ☐ เนินเขา ☐ ริมตัดคลอง ☐ ลาดถนน ☐ งานดินขุด ☐ งานดินถม ☐ อื่นๆ ระบุ

ขนาดการพิบัติ

	ก	ย	ล	
บน				ม.
กลาง				ม.
ล่าง				ม.
ปริมาตรดิน				$ม.^3$

ที่ตั้งของการพิบัติ (รูปวาด)

ข้อมูลภาพถ่ายลาดพิบัติ | กล้อง

ฟิล์มหมายเลข | เฟรมที่ ถึง

4. การใช้พื้นที่โดยรอบ
- ☐ ชุมชนหนาแน่น
- ☐ พื้นที่การเกษตร
- ☐ ถนน
- ☐ พื้นที่โล่ง, ทุ่งหญ้า
- ☐ สถานที่ท่องเที่ยว ระบุ
- ☐ ป่าไม้

5. สาเหตุหลักของการพิบัติ
- ☐ ฝนตกหนัก
- ☐ การขุดลึกเกินไป
- ☐ ตะกอนสะสมหนา
- ☐ การตัดลาดสูงเกินไป
- ☐ ลำน้ำกัดเซาะ
- ☐ อื่นๆ

6. ข้อมูลเหตุการณ์พิบัติ วันที่ เวลา น.

การสูญเสียต่อชีวิต (คน)
เสียชีวิต บาดเจ็บ สูญหาย

ความเสียหายต่อทรัพย์สินโดยตรง บาท

บ้านเสียหาย (หลัง) ทั้งหลัง บางส่วน

ถนนชำรุด เมตร

ความเสียหายต่อทรัพย์สินโดยอ้อม บาท

พื้นที่เกษตรเสียหาย ไร่ หยุดการท่องเที่ยว วัน

Asian Disaster Preparedness Center

www.adpc.net

ศูนย์วิจัยและพัฒนาวิศวกรรมปฐพีและฐานราก
ภาควิชาวิศวกรรมโยธา คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน
50 ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
Tel, Fax : 0-2579-2265